

Dijital Çocukluk

Gülden DEMİR

Doç. Dr., İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, İİSBF, Yeni Medya ve İletişim, gulden.demir@nisantasi.edu.tr;

 0000-0002-6028-5496

Gülsün BOZKURT

Doç. Dr., İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, İİSBF, Yeni Medya ve İletişim, gulsun.bozkurt@nisantasi.edu.tr;

 0000-0001-9558-7577

Şüphesiz, insan yaşamında tüm gelişimsel evrelerin ayrı bir önemi vardır. Fakat çocukluk, insanın sonraki bütün yaşamını kuşatan ve ona yön veren özel bir yere sahiptir. Teknik olarak ne zaman başladığı ve ne zaman sona erdiği tanımlanabilir olsa da çocukluk yalnızca biyolojik ya da kronolojik bir dönem değildir. Çocukluk; kimisi için bir sığınak, kimisi için bir kaçış, kimi için huzurla hatırlanan bir ev, kimi içinse geride bırakılmak istenen bir misafirliktir. Çoğu zaman yaşamın belli bir dönemine indirgenen bu deneyim, bireyin tüm yolculuğu boyunca dünyayla ve kendisiyle kurduğu ilişkinin izlerini barındırır. Bu nedenle her bireyin iyi bir çocukluk deneyimine sahip olması, belki de insanlığın en evrensel arzularından biridir.

Usta fotoğrafçı Ara Güler'in "Memleket, ne doğduğun ne doyduğun yer. Memleket; çocukluğunun geçtiği yer." sözü de çocukluğun bu kurucu gücüne işaret eder. Çünkü çocukluk yalnızca geçmişte yaşanmış bir dönem değil insanın hayatı boyunca içinde taşıdığı bir aidiyet, bir hafıza ve bir anlam dünyasıdır. İyi bir toplum, iyi bir çevre ve iyi bir gelecek inşa etmenin yolu da büyük ölçüde çocukluğun nasıl şekillendiğiyle ilişkilidir.

Bugün ise çocukluğu şekillendiren en güçlü toplumsal dinamiklerden biri dijital teknolojilerdir. Önceki kuşakların çocukluk deneyimlerini belirleyen sokaklar, mahalleler, oyun alanları ve yüz yüze ilişkiler tamamen yok olmasa da çocukların gündelik yaşamları artık ekranlar, platformlar, algoritmalar ve veri akışlarıyla iç içe geçmiş durumdadır. Dijital ortamlar bugün çocuklar tarafından öğrenme, eğlenme, sosyalleşme ve iletişim amacıyla yoğun biçimde kullanılmaktadır. Böylece çocukluk deneyimi de dijital ekosistemlerin sunduğu fırsatlar ve ürettiği riskler arasında yeniden biçimlenmektedir. Mevcut literatürün de ortaya koyduğu üzere bu deneyimler; ev, okul ve erken çocukluk kurumları gibi farklı gündelik bağlamlarda şekillenmekte ve tekil kullanım pratiklerine indirgenememektedir. Bu doğrultuda, katı kronolojik sınırlandırmaların ötesine geçerek çocukları kendi gelişimsel kapasiteleri ve hakları olan birer "hak sahibi aktör" olarak tanımak, dijital dünyadaki korunma ve katılım dengesini kurmanın en nitelikli yoludur. Bu dönüşüm, çocukluğu yalnızca teknolojik bir mesele olarak değil; eğitimden hukuka, psikolojiden iletişim çalışmalarına, sosyolojiden medya okuryazarlığına kadar uzanan çok disiplinli bir araştırma alanı olarak ele almayı gerekli kılar. Çünkü dijital çocukluk; bir yandan öğrenme, yaratıcılık, katılım ve ifade olanaklarını genişletirken diğer yandan mahremiyet ihlalleri, dijital gözetim, algoritmik yönlendirme, ticari sömürü, yanlış bilgilendirme ve dijital eşitsizlikler gibi yeni sorun alanlarını da beraberinde getirmektedir.

Medya Okuryazarlığı Araştırmaları Dergisi'nin bu sayısında "Dijital Çocukluk" temasını dosya konusu olarak belirlerken temel amacımız, çocukların dijital dünyadaki deneyimlerini yalnızca riskler veya fırsatlar ekseninde değil; bütüncül, eleştirel ve çocuk odaklı bir perspektifle değerlendirebilmektir. Çünkü çocukların güvenle büyüebilecekleri bir dijital yaşam alanı inşa etmek, yalnızca ebeveynlerin ya da eğitimcilerin değil; araştırmacıların, politika yapımcıların, teknoloji geliştiricilerinin ve toplumun tüm kesimlerinin ortak sorumluluğudur.

Teorik ve pratik boyutlarıyla güncel gelişmeleri ve yeni okuryazarlık arayışlarını ihmal etmeden araştırma ve eğitimi birlikte ele almayı hedefleyen bir akademik süreli yayın olarak *Medya Okuryazarlığı Araştırmaları Dergisi'nin "Dijital Çocukluk"* temalı sekizinci sayısında 6 araştırma makalesi ve iki de değerlendirme yazısı yer almaktadır.

Çocukların Gözünden Dijital Alan Deneyimleri başlığı ile **Emre Erdoğan ve Pınar Uyan-Semerci** tarafından kaleme alınan sayının ilk makalesi, Covid-19 pandemisi sonrasında Türkiye'deki çocukların dijital alan deneyimlerini ve bu sürecin onların çok boyutlu "iyi olma halleri" üzerindeki etkilerini bütüncül bir yaklaşımla İstanbul ve Şanlıurfa'da yürüttükleri araştırma ile ele almakta, çocukların dijital dayanıklılığının toplumsal cinsiyet, mekân ve makroekonomik eşitsizliklerle nasıl kesiştiğini çocukların kendi anlatıları üzerinden sunmaktadır.

Ayşe Yakupoğulları ve Duygu Yalman Polatlar tarafından kaleme alınan *Erken Çocuklukta Medya Kullanımı ile Dikkat Eksikliği Arasındaki İlişki: 2010–2025 Yılları Arasında Yayımlanan Çalışmaların İncelenmesi* başlığı ile bu sayıda yer alan ikinci makale, yöntemsel çeşitliliği ve olası araştırma boşluklarını bütüncül bir bakış açısıyla literatürdeki genel eğilimleri araştırmak amacıyla erken çocukluk döneminde medya kullanımının dikkat gelişimi üzerindeki etkilerini, 2010–2025 yılları arasında yayımlanan ampirik araştırmalardan elde edilen bulgular doğrultusunda analiz etmektedir.

Dijital çocukluğun hak temelli ve ekosistemik boyutunu derinleştiren A. Elif Posos Devrani, *Dijital Ebeveynlikten Dijital Habitata: Platformlaşmış ve Yapay Zekâ Destekli Medya Ortamlarında Çocukların Korunmasını Yeniden Düşünmek* başlıklı çalışması ile platformlaşmış ve yapay zekâ destekli dijital ortamlarda risk odaklı ebeveyn yaklaşımlarının sınırlarını tartışmakta; Türkiye'deki güncel yasal düzenlemeler ışığında platform sorumluluğunu, algoritmik hesap verebilirliği ve çok aktörlü dinamikleri merkeze alan bütüncül bir "ekosistemik dijital habitat" modeli önermektedir.

Sayının özgün çalışmalarından birini kaleme alan **Oğuz Ömer Eser**, *Sosyal Medyada Metrik Baskısı Altında Çift Yönlü Mimesis Döngüsü: LLM-Temelli Yapay Zekâ Ajanlarının Üslup Yakınsaması ve Standartlaşma* başlıklı makalesinde LLM temelli yapay zekâ ajanlarının sosyal medyadaki varlığını ele alarak; metrik baskısı altında insan ve algoritma üretimlerinin nasıl taklit temelli bir üslup yakınsamasına ve benlik standartlaşmasına yol açtığını "Çift Yönlü Mimesis Döngüsü" çerçevesiyle kuramsallaştırmaktadır.

Dijital Vesayet'in İllüzyonu: Türkiye'de Ebeveyn Yetkinliği ve Algoritmik Çocukluk Çıkmazı başlıklı ortak çalışmaları ile **Ahmet Eskicumalı** ve **Ayhan Adnan Dalarslan** ise Türkiye'de politika metinleri ve platform tasarımları üzerinden ebeveynlere yüklenen "dijital vasilik" rolünü eleştirel bir süzgeçten geçirerek, bireysel aile becerilerine indirgenen bu denetim modelinin algoritmik otorite karşısında ürettiği yapısal illüzyonu tartışmaktadır.

Sayının son araştırma makalesi olan *Examining the Digital Technology Competencies of Preschool Teachers in Science Activities* başlıklı makalesi ile alanın eğitim boyutuna odaklanan **Yücehan Yücesoy** ve **Burak Demir**, karma yöntem mimarisiyle yürüttüğü araştırmasında okul öncesi öğretmenlerinin fen etkinliklerinde dijital teknoloji kullanım yeterliliklerini pedagojik, etik ve bağlamsal boyutlarıyla çok boyutlu olarak analiz etmektedir.

Dergimizin bu sayısında makalelerin yanı sıra, alandaki güncel bilimsel hareketliliği ve literatürü takip eden önemli konferans değerlendirmeleri de yer almaktadır. **Hüseyin Serbes**'in kaleme aldığı *Popüler Müzik, Yapay Zekâ ve Gençlik Kültürleri Üzerinden Medya Okuryazarlığını Yeniden Düşünmek (Media Literacy through Popular Music, AI, and Youth Cultures: A Review of We Want More: Music / Sociology!)* başlıklı değerlendirme yazısı, popüler müzik, yapay zekâ ve gençlik kültürleri keşişiminde medya okuryazarlığını ele alan "*We Want More: Music / Sociology!*" temalı bilimsel etkinliğin izlenimlerini ve tartışmalarını eleştirel bir bakışla sunmaktadır. Son olarak **Gülden Demir**, Londra'da gerçekleştirilen "*Child and Teen Consumption Conference 2026*" izlenimlerini aktardığı yazısında, dönüşen çocukluk sınırlarını ve küresel akademik tartışmaların ulaştığı son noktayı kişisel ve kuramsal bir konferans deneyimi üzerinden okuyucuyla paylaşmaktadır.

Bu vesileyle, "Dijital Çocukluk" temalı sekizinci sayımızın mutfağında yer alan, titiz çalışmalarıyla dergimize katkı sunan tüm yazarlarımıza; kör hakemlik süreciyle metinlerin akademik niteliğini yükselten değerli hakemlerimize ve yayına hazırlık aşamasında arka planda büyük bir özveriyle çalışan yayın ekibimize en içten teşekkürlerimizi sunarız. Bu kıymetli metinlerin, çocukluğun dijital çağdaki dönüşümünü anlamaya yönelik tartışmalara katkı sunmasını, yeni araştırma sorularına ilham vermesini ve daha adil, güvenli ve kapsayıcı bir dijital gelecek arayışına mütevazı da olsa bir katkı sağlamasını diliyoruz.